Donald Trump ne silazi s top lista. Iznenađuje njegova brzina poteza. Nije da američki glasači nisu bili informirani od američkog predsjednika u izbornoj kampanji što će učiniti ukoliko ga američki birači izaberu za predsjednika. Vraća se nacionalna država – o tome čini se u ovom trenutku nema spora. Globalizacija će se morati podrediti nacionalnoj državi. To vrijedi za razvijene i velike zemlje, recimo SAD, dok je potpuno nebitno što će se dogoditi sa zemjama koje tavore na dnu ljestvice razvijenosti.

Politika koju je najavio Donald Trump dobra je politika za zemlje koje su nedovoljno razvijene a imaju ambiciju da dinamiziraju svoj razvoj. (Valja imati na umu da je dolar globalno sredstvo plaćanja i da autonomna ekonomska politika može biti pogubna za svijetsko gospodarstvo.) Osim toga sve su manje razvijene zemlje „propovijedale“ protekcionizam, odnosno intervencionizam. Protekcionizam su primjenile SAD već u XVIII. stoljeću nakon što su oslobodile od britanaca. Postoje mišljenja da je američki građanski rat na relaciji Sjever – Jug najvećim dijelom posljedica zaštitnih carina na uvezene strojeve čime se preferiralo gospodarstvo Sjevera u odnosu na gospodarstvo Juga koji je plaćao tako uvedene zaštitne carine. Naprosto povijest SAD nije moguće odijeliti od poreza i oporezivanja. Dovoljno se sjetiti na Boston Tea Party iz 1773. godine. Dakle krilatica „kupujmo američko, zaposlimo amerikance“ bojni je poklić manjerazvijenih zemalja. Religiozna neoliberalistička globalizacija ukinula je nacionalne granice u čemu „operator“ WTO upravo pod palicom najrazvijenijih zemalja propovijeda potpunu liberalizaciju roba, usluga, kapitala. Iako stidljivo, podržava se liberalizacija rada koja je krenula stihijski kao što sam to pisao na ovim stranicama. Tako sam eksplicirao raspravljajući o seobi naroda iz Afrike i Bliskog Istoka naveo primjer meksičke i američke granice.

U knjizi „Vratimo osmijeh Lijepoj našoj“ sam napisao:

„Marx nije bio u pravu – kapital-odnos o kojem je pisao više ne postoji. Nestaje rad kakav je bio u njegovo vrijeme. Rad iz njegova vremena je neučinkovit i irelevantan za kapital. Kapitalu je danas suprostavljen visoko kvalitetan i kreativan rad koji je i sam rezultat investiranja i visoke plaće su tek pripadajući prinos, u čemu se pretjeruje, na uloženi kapital – investiranje - u obrazovanje. Povrat od investiranja u znanje je kriterij uspješnosti i samog kapitala u implementirane tehnike i tehnologije. Sve se promijenilo. Kaptal i obrazovan rad nalaze zajednički jezik te nisu suprostavljeni, već se uzajamno prožimaju, ostvarujući tako zajednički cilj – povećanje dominacije kapital-odnosa. Raspodjela dohotka i bogatstva sve su više na strani bogatih i njihovih nasljednika (rentijera) te poduzetnika (autora novih kombinacija u širem smislu). Ostali primaju sve manje. Ipak, oni nisu ugroženi sloj. Umjesto Marxove „nacionalne rezervne armije nezaposlenih“ na razini nacionalnih država imamo „globalnu rezervnu armiju nezaposlenih“. Drama se ogleda u činjenici da radnici nisu u stanju tražiti veće plaće, već se

bore za radno mjesto. Sindikati kakve poznamo postaju povijesni pojam, a ne čimbenik koji se suprostavlja kapital-odnosu. Zaposleni na početku trećeg milenija postaju privilegirani sloj društva.

Nezaposlenost će sigurno postati najveći problem u budućnosti. Welfare state je mrtva – napuštena, izbrisana, nestala. Jedan kapitalizam, anglosaksonski, pobijedio je drugi, rajnski. Pravo na rad za mnoge će biti tek ustavna natuknica bez smisla i sadržaja, neostvariva. Ovo se neće događati zato što je netko zločest već zato što se rad neće moći zbog svoje inferiornosti (neadekvatnosti) uklopiti u tehnološke procese koji se dnevno mijenjaju. Rastuća stopa supstitucije, rada kapitalom, cjelokupnu će sliku samo dodatno dramatizirati.

Socijalno društvo će se ubrzano raslojiti na zaposlene i nezaposlene, a tek potom na bogate i manje bogate, odnosno siromašne. Dok jedni u svojoj objesti bacaju hranu, drugi, siromašni, tu istu hranu skupljaju po kontejnerima kako bi preživjeli. Prema tome, radi se o uspostavi više socijalnih slojeva, socijalnih grupa, u kojima će vrijediti različiti zakoni. Na jednom kraju će biti materijalno osigurani (koji su u stanju pokriti svoj rizik), zapravo lojalni građani koji poštuju vlast (i koji su njezin sastavni dio), a na drugom kraju će biti građani koji su “otpadnici” i koji žive svojim životom (čak izvan institucionaliziranog sustava). Dok je to u prošlosti bio više/manje (čitaj: mnogostrukost razloga uvjetovanih općim, posebnim i pojedinačnim određenjima i uvjetima) izbor pojedinca (ako nije želio raditi za manje, recimo, od prosječne plaće), u budućnosti će sve veći dio populacije zakonito pripadati toj “otpadničkoj” grupi kao odraz društvenog sustava, a ne vlastitog izbora. Prostitucija, alkohol, droga, bijeg u podzemlje, bijeg iz urbanih sredina, traženje nepostojećeg samo su pojavni oblici tih socijalnih procesa.“

Ovom je moguće nadodati kako gospodin Trump želi proces osiromašenja američkih radnika zaustaviti na način da američke multinacionalne korporacije zadrže poslovnu aktivnost u zemlji. Nagrada – smanjenje poreza. Taj mi se pristup čini prlično manjkav usprkos činjenici da su SAD najmočnija svijetska sila koja je u stanju nametnuti svoj stav. Međutim, što je previše, previše je. Druge zemlje, mislim na najučinkovitije razvijene zemlje, će nastaviti širiti svoju poslovnu aktivnost na globalnoj razini. Postavlja se pitanje do kada će američka vlast moći kompenzirati ostanak svojih multinacionalnih korporacija pod američkom zastavom. Američki radnik neće raditi za nadnicu koju prihvaća radnik iz nerazvijene zemlje. Nezaboravimo da je upravo jeftin rad u manjerazvijenim zemljama slomio inflacijsku neman.

I dok će veliki, mislim na razvijene zemlje, „ratovati“, čitaj: preslagivati se, mali će u borbi za opstanak nastaviti gubiti svoj ionako već mali identitet što će u konačnici biti snažan katalizator pokretanju masa ljudi prema razvijenim zemljama kao što smo to svijedočili 2015. godine u EU.

Tako osim nacionalne države na političku scenu bi se mogao vratiti Pokret nesvrstanih ali sada na ekonomskoj osnovi. Zatvaranje nacionalnih granica kako to misli učiniti Trump imperativno

zahtjeva učinkovit odgovor dviju najmogoljudnijih zemalja. Jedna je Indija koja je ujedno i osnivač Pokreta nesvrstanih, a druga Kina koja je kupila ogromna prirodna bogatstva u nerazvijenim zemljama - prvenstveno Africi. Tako je moguća polarizacija na relaciji razvijeni - nerazvijeni. Kako će se ponijeti osiromašeni u razvijenim zemljama ostaje da se vidi. Ipak, biti građanin razvijene zemlje je privilegij koji će prisiliti svoje vlade da se više skrbe o svojim građanima. Tako ćemo imati dugoročni pad profitne stope, s jedne strane, i održanje visine nadnica, s druge strane. Teško je to razumjeti. Tzv. temeljni dohodak koji je u modi, iako teško ostvariv, dobar je mamac kako je moguće da će sutra biti pekmeza iako ga danas nema kako je to lijepo rekao Keynes pozivajući se na „Alicu u zemlji čudesa“.